

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Кафедра обліку і контролю в сфері публічного управління

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

Аудиторська професія: міжнародний аспект

Виконала: студентка 1 курсу групи ОМом-11
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-наукова програма – Міжнародний облік
Мельник Н.Б.

Керівник: к.е.н., доцент Мельник Н.Г.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECST _____

Члени комісії:

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. Історія становлення аудиту в світі	5
2. Економічні передумови розвитку аудиту в умовах міжнародних інтеграційних процесів	14
3. Моделі професії аудитора в світі	19
4. Національні особливості аудиторської професії в світі	28
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Становлення нових та модернізація існуючих фінансових інститутів, які складають основу змішаної економіки, підвищує суспільну роль та значення професії аудитора. Соціальна проблема полягає в тому, що сучасний стан інституту аудиту та ступінь професіоналізації аудиторської діяльності в Україні не відповідає як сучасним вимогам, так і перспективним потребам оптимізації функціонування системи господарювання в нашій державі.

В даний час з'явилися нові об'єкти і види аудиту, змінюються часові горизонти аудиту. Аудитор при наданні аудиторсько-консалтингових послуг не обмежується висловленням думки щодо достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності, а оцінює фінансово-економічну діяльність і перспективи бізнесу, виробляє рекомендації щодо реалізації наявних внутрішньовиробничих резервів і підвищенню ефективності діяльності клієнта. Все це вимагає подальшої асиміляції аудиту з іншими науками (ризик-менеджментом, стратегічним менеджментом, податковим менеджментом, інвестиційним аналізом, інвестиційним проектуванням і т. д.) і напрямками діяльності, що неминуче призведе до виходу аудитора за рамки своєї професії і необхідності використання міждисциплінарного підходу.

Вивчення глобальних аспектів аудиторської професії та їх проблематики на міжнародному рівні зумовили доцільність та актуальність теми курсової роботи.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ та проблематики аудиту зробили: Гончарук А.Я., Бутинець Ф.Ф., Давидов Г. М., Дорош Н.І., Лучко М.Р., Петрик О.А., Петренко С.М., Проскуріна Н. М., Редько О.Ю., Рудницький В.С., Усач Б.Ф., Шалімова Н.С., Шигун М.М., та ін.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є аудиторська професія в Україні та світі.

Предметом дослідження виступають глобальні аспекти розвитку аудиту та аудиторської професії в світі та в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою курсової роботи є дослідження аудиторської професії в національному та міжнародному аспекті.

Для вирішення поставлених в роботі проблем були сформульовані такі завдання:

- прослідкувати еволюцію аудиторської професії в світі;
- визначити історичні передумови становлення аудиту в Україні;
- критично оцінити регулювання аудиту в різних країнах;
- охарактеризувати сучасний стан аудиторської діяльності в світі;
- визначити тенденції, перспективи та проблематику розвитку аудиту;
- дати оцінку розвитку аудиту та аудиторської професії з точки зору європейської інтеграції.

Метод і методика дослідження. В роботі використано такі методи дослідження: дедуктивний та індуктивний – для одержання загальних висновків на основі окремих фактів на основі знання загальних положень щодо сутності аудиту; порівняння, групування, узагальнення, деталізації – для вивчення змін, які відбулися в аудиторській діяльності на різних етапах еволюції. При виконанні роботи використана спеціальна економічна література з проблематики аудиторської діяльності; статті, підручники, посібники, праці дослідників, які стосувалися науки та практики аудиту.

Наукова новизна та практичне значення дослідження. Наукова новизна роботи полягає в тому, що: дано власне бачення сучасних теорій виникнення професії аудиту; визначено взаємозв'язок еволюцією суспільства та розвитком професії аудиту; розроблено пропозиції з удосконалення аудиторської діяльності.

1. Історія становлення аудиторської професії у в світі

Серед науковців нема єдиної думки щодо часів виникнення професії аудитора, проте достеменно відомо, що започаткування професії розпочалося за давніх часів. Форми державного фінансового контролю згідно з науково-архівними матеріалами з'явилися за часів створення високоорганізованих держав стародавньої цивілізації Близького Сходу (4000 р. до н.е.). Саме відтоді почали обліковувати доходи та витрати, збирати податки, що стало передумовою виникнення форми контролю, який мав на меті попередити шахрайство [34].

Посада генерального аудитора, до компетенції якого належало гарантування порядності та чесності урядових чиновників під час розпорядження державними коштами та майном, з'явилася у 700 р. до н.е. в Китаї [9, с.6]. Китай як місце народження аудиту також згадується у відомій праці «Аудит Монтгомері» [7].

Найбільшого розвитку фінансовий державний контроль набув у Вавилоні, Китаї, Єгипті, а аудит – у Греції та Римі [29, с. 240]. З метою рахівництва в провінціях призначалися казначейські чиновники, які називалися аудиторами. Такі перевірки були спрямовані на перевірку доходної та витратної частин бюджету, але такі функції не відокремлювались від облікових та управлінських. У Греції за приховування зловживання фінансами «логісти» та «евфіни» порушували кримінальні справи на основі прийнятої від посадових осіб фінансової звітності [2, с. 18-19].

За часів рабовласництва та феодалізму набуває подальшого розвитку державність, з'являються цивілізовані устрої та способи господарювання. Все це зумовлює виникнення потреби в аудиті як певній формі контролю. Виявився такий контроль у вигляді перепису майна, складання та перевірки кошторисів доходів та витрат, складання, подання та заслуховування звітів про результати господарювання [24, с. 9].

Історичні факти свідчать, що на ранніх етапах формування держави та розвитку товарно-грошових відносин прямим управлінням грошей не займаються самі власники майна. Для цієї роботи залучали спеціальних осіб, наділених певними повноваженнями. Власнику майна був потрібен контроль та водночас він розумів, що такий контроль повинен здійснюватися професійною особою.

А.Ж. Пшенична вказує, що вже у ті часи мав місце поділ контролю на приватний та державний. Приватний контроль застосовувався у Стародавній Греції та Стародавньому Риму, а державний контроль – у Вавилоні, Єгипті та Китаї. Таку тенденцію паралельного існування приватного та державного контролю можна спостерігати й сьогодні у різних країнах світу [28, с. 13].

З часом країни розвиваються, набувається певний історичний досвід, що загалом впливає на еволюційні процеси розвитку професії аудитора та становлення інституту аудиту.

Батьківщиною законодавства з аудиту вважається Велика Британія. Саме тут у 1844 р. були прийняті закони, згідно з якими акціонерні товариства доручали незалежним бухгалтерам проводити перевірку бухгалтерських книг та рахунків компаній, та за підсумками таких перевірок звітувати акціонерам. Тобто було мало місце встановлення обов'язкового аудиту. Через п'ять років аналогічний закон був прийнятий у Франції [31, с. 10]. Виникнення таких законів вчені пов'язують із швидкими темпами розвитку ринкової економіки. Вже тоді мала місце безвідповідальна реклама, яка обіцяла акціонерам швидке збагачення, отримання значних дивідендів. З огляду на те, що банкрутства акціонерних підприємств через вади управління або внаслідок фінансових криз дедалі більше впливали на суспільство, провідні бухгалтери стали об'єднуватися в професійні організації з метою захисту суспільних інтересів. Завдання таких об'єднань полягало в перевірці фінансових звітів та їх підтвердженні для надання певних гарантій

потенційним вкладникам.

На переконання більшості дослідників, батьківщиною сучасного аудиту є Шотландія, де у 1853 р. був офіційно заснований Единбурзький інститут аудиторів. 23 жовтня 1854 р. Спілці бухгалтерів Единбурга, яка нараховувала 180 членів, надано статус королівської, а її членам присвоєно звання «привілейованих бухгалтерів». Вже за кілька років у цій країні було створено інші подібні організації – Спілки бухгалтерів Единбурга (1854), Інститут бухгалтерів та експертів Глазго (1855), Спілку бухгалтерів Абердина (1867). У світі до ХХ ст. вже було створено декілька професійних організацій бухгалтерів: 1870 р. – Інститут привілейованих бухгалтерів Англії та Уельсу, 1880 р. – Інститут привілейованих бухгалтерів Канади, 1886 р. – Інститут привілейованих бухгалтерів Австралії, 1887 р. – Спілка бухгалтерів Австралії, 1887 р. – Американський інститут дипломованих громадських бухгалтерів, 1888 р. – Інститут привілейованих бухгалтерів Ірландії, 1891 р. – Привілейована асоціація дипломованих бухгалтерів Англії, 1894 р. – Спілка бухгалтерів Нової Зеландії, 1895 р. – Інститут реєстрованих бухгалтерів Голландії. Саме з цих часів аудит став набувати рис інституту.

У США у 1886 р. також був ухвалений закон про регулювання аудиторської діяльності, а вже через рік була створена професійна асоціація аудиторів. Сьогодні професійні організації створені майже у всіх країнах світу.

Поштовхом для подальшого розвитку аудиту стали неминучі процеси концентрації інтелектуальних ресурсів, стрімке зростання інформаційної складової, тенденції глобалізації економіки.

Спеціалістів з аудиту в різних країнах називають по-різному: у США – громадські бухгалтери; у ФРН – контролери господарства, контролери бухгалтерських книг; у країнах СНД – аудиторами, економістами. Проте функції таких спеціалістів однакові.

За останні 25 років аудиторські процедури пройшли три стадії еволюції: перша – підтверджуючий аудит; друга – системно орієнтований аудит, та третя – аудит, оснований на дослідженні ризиків [9]. Останні дві стадії пов'язані з концентрацією уваги аудиторів на вивченні бізнесу клієнтів. Так, системно орієнтований підхід в аудиті був спрямований на дослідження наявних на підприємствах систем, що контролюють господарські операції. До таких систем слід віднести систему внутрішнього контролю, яка визначає внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені на підприємствах з метою забезпечення стабільного та ефективного функціонування підприємства, збереження та раціонального використання активів, запобігання фальсифікаціям, помилкам. Ефективне функціонування системи внутрішнього контролю сприятиме достовірності та повноті фінансової звітності підприємств. При аудиті, що оснований на дослідженні ризиків, ми більшу увагу звертаємо на людей, які контролюють систему.

Системно орієнтований підхід в аудиті почав використовуватися з кінця 1990-х років. У результаті застосування такого підходу робота аудиторів зводилася в більшості випадків до проведення експертиз на основі систем внутрішнього контролю підприємств. Існує таке твердження, що якість та ефективність системи внутрішнього контролю напряду впливають на кількість обраних аудиторських процедур. Тож, якщо система внутрішнього контролю працює на підприємстві ефективно, аудиторів не слід проводити детальні перевірки, оскільки такій системі можна довіряти. Помилки та порушення повинні викриватися самою системою. В разі, якщо система внутрішнього контролю на підприємстві є незадовільною або її взагалі нема, аудитору варто подбати про детальнішу програму перевірки та надати поради щодо поліпшення такої системи. З часом системно орієнтований підхід в аудиті було піддано критиці з боку науковців та

практиків, оскільки система внутрішнього контролю діє як контроль над персоналом, проте ніхто не контролює менеджмент компанії. Робота аудиторів була зведена до розкриття помилок та порушень персоналу компанії, тоді як питанням шахрайства менеджменту компанії перед інвесторами не приділялася належна увага.

Аудит, орієнтований на дослідження ризиків, потребує більшої уваги до стадії планування, вивчення бізнесу клієнта через вплив таких факторів, як контрольне середовище, позиція компанії на ринку, пов'язані особи, джерела формування доходів та витрат тощо. Поряд з цим, системно орієнтований підхід також використовується, проте дослідженню ризиків приділяється більша увага.

З розвитком комп'ютерної техніки і сучасних інформаційних технологій за останні десятиріччя посилилася тенденція зростання обсягів фінансово-економічної інформації, доступної для використання різним категоріям користувачів — акціонерам, інвесторам, кредитним і страховим організаціям тощо. Водночас зросла потреба у забезпеченні належної достовірності та якості фінансово-економічної інформації, яка потрапляє на ринок і може розглядатися як специфічний товар. Своєрідним "сертифікатом якості" для такої інформації є висновок незалежних аудиторів, який набагато збільшує її достовірність і відповідно вартість. Отже, аудит бере безпосередню участь у процесі виробництва та створення нової вартості.

Згадані тенденції взаємопов'язані й у комплексі з іншими чинниками формують сучасне бачення аудиту.

З виникненням попиту на аудиторські послуги на національному та глобальному економічному рівнях розпочався процес перетворення аудиту з суміжної із бухгалтерським обліком професії в один із важливих інститутів у системі фінансових послуг. Ця поступова трансформація від професії до інституту відбувалася під впливом суспільних потреб та об'єктивного

еволюційного розвитку професії і супроводжувалася кристалізацією суб'єктивних екзистенційних елементів (збільшення попиту, зростання суспільного та економічного значення послуг аудиту, підвищення вимог до якості послуг та освіти фахівців, суспільної відповідальності) і структурних елементів (формування національного та міжнародного законодавства у сфері аудиту, вироблення міжнародних та національних стандартів, етичних норм та правил, формування професійних об'єднань, органів державного та громадського нагляду, установ контролю, сертифікації тощо).

Визначальною екзистенційною рисою інституту аудиту є існування взаємозалежності між суспільним інтересом та професією.

З одного боку, користувачі фінансової звітності – клієнти, кредитори, державні владні структури, роботодавці, інвестори розраховують, що аудиторський висновок достовірно відобразатиме стан фінансової звітності суспільно важливих підприємств (для широкого загалу) або кожного конкретного підприємства (для кредиторів, акціонерів, власників, інвесторів та ін.).

З іншого боку, очікування суспільства покладають на аудиторів значну відповідальність. Здатність аудиторів не тільки якісно та професійно виконувати свої обов'язки, а й найповніше задовольнити суспільні очікування створює атмосферу довіри у такому суспільстві та робить професію незалежного аудитора суспільно значущою.

Послуги внутрішніх і незалежних аудиторів спрямовані на надання впевненості у належному функціонуванні системи внутрішнього контролю підприємства та правильності фінансової інформації підприємства. Консультації в галузі оподаткування сприяють формуванню комплексної картини щодо системи і порядку оподаткування в країні, а також правильності нарахування та сплати податків. Консультації з менеджменту допомагають прийняттю правильних управлінських рішень.

Розглядаючи взаємозалежність між потребами суспільства та роллю аудиту, стає зрозумілим, що суспільна довіра не може сформуватися по відношенню до кожного конкретного аудитора або аудиторської фірми. Вона може існувати по відношенню до професії або інституту аудиту в цілому.

Ідеальним проявом згаданої системної взаємозалежності є розуміння суспільством цілей та можливостей аудиту, існування попиту на ці послуги, а також висока якість цих послуг. Це, у свою чергу, зумовлює важливість структурного оформлення інституту аудиту. У цьому контексті аудиторські норми і правила є важливим структурним елементом процесу інституціоналізації аудиту та створюють належні рамкові умови для забезпечення прозорості і достовірності фінансової звітності та її підтвердження. Вони побудовані таким чином, щоб найповніше відповідати як мінімум таким чотирьом основним суспільним вимогам.

Достовірність. Користувачі фінансової звітності прагнуть отримати достовірні підтвердження того, що фінансова звітність відображає реальний фінансовий стан підприємства.

Професіоналізм. Користувачі фінансової звітності висувають високі професійні вимоги до аудиторів, кваліфікація яких, як правило, повинна перевищувати кваліфікацію співробітників фінансових служб підприємств, що перевіряються.

Якість послуг. Переконати користувачів фінансової звітності у належній якості послуг можна за рахунок використання усталених аудиторських процедур, проведення яких контролюється як всередині аудиторської компанії, так і завдяки зовнішнім перевіркам якості послуг.

Довіра. Користувачі послугами аудитора мають бути упевнені в тому, що він неухильно дотримується професійної етики.

Для того щоб відповідати переліченим вимогам, світова аудиторська спільнота керується такими фундаментальними принципами професійної

аудиторської етики [14] (Додаток А):

– чесність. На всіх етапах професійної роботи аудитор повинен чесно висловлювати свою незалежну думку про об'єкт дослідження. Аудитор повинен бути щирим та чесним не лише в професійних справах, а й у ділових стосунках;

– об'єктивність. Слід виключити можливість того, щоб упередженість, конфлікт інтересів або неправомірний вплив з боку інших осіб на професійні або ділові судження не впливали на об'єктивність аудитора;

– конфіденційність. Аудитор не має права без згоди клієнта розголошувати або розкривати інформацію, отриману ним під час перевірки, а також використовувати таку інформацію з метою, не пов'язаною з виконанням перевірки. Аудитор не має права використовувати отриману інформацію для особистої вигоди або третіх сторін;

– професійна компетентність та належна ретельність. Аудитор повинен підтримувати професійні знання та навички на рівні, потрібному для забезпечення отримання клієнтом чи роботодавцем компетентних, професійних послуг, що базуються на сучасних тенденціях практики, законодавстві та методиках. Аудитор повинен діяти сумлінно і відповідно до професійних стандартів. Рівень професійних знань має забезпечити клієнту упевненість у тому, що він одержав компетентні професійні послуги з врахуванням останніх змін у законодавстві, аудиторській практиці і техніці надання аудиторських послуг;

– репутація. Аудитор повинен створювати і підтримувати добру репутацію професії, утримуючись від будь-яких дій, що дискредитують її;

– незалежність. Аудитори мають бути вільними від будь-якої зацікавленості, несумісної з чесністю, об'єктивністю і незалежністю;

– професійна поведінка. Аудитор повинен додержуватись відповідних законів та нормативних актів та утримуватись від будь-яких дій, які

дискредитують професію.

Обставини, в яких діють аудитори, можуть створювати певні загрози дотриманню фундаментальних принципів. Неможливо визначити всі ситуації, що створюють загрози дотриманню фундаментальних принципів, так само як і передбачити всі заходи у відповідь до яких повинен вдатися аудитор. Загрози виникають внаслідок різноманітних стосунків чи обставин. Можна класифікувати такі категорії загроз [23].

Загроза власного інтересу. Це загроза впливу фінансового або іншого інтересу на судження або поведінку аудитора. Загроза власного інтересу може виникнути, коли аудитор перевіряє фінансову звітність компанії, в якій він є акціонером чи власником.

Загроза власної оцінки. Це загроза того, що аудитор не оцінюватиме належним чином результати попереднього судження або послуги, виконаної іншим аудитором. Аудитор повинен завжди надавати власну оцінку тим чи іншим подіям, господарським операціям та на його судження не повинен ніхто впливати.

Загроза захисту. Це загроза того, що аудитор підтримуватиме позицію клієнта чи роботодавця такою мірою, яка ставить під загрозу його об'єктивність. Аудитор повинен підтримувати позицію клієнта або роботодавця лише в тих випадках, коли вона збігається з його власною.

Загроза особистих стосунків. Це загроза того, що внаслідок тривалих або тісних стосунків із клієнтом чи роботодавцем аудитор занадто переймається їхніми інтересами або занадто схвалює їхню роботу. Прикладом загрози особистих стосунків може бути ситуація, коли аудитор перевіряє фінансову звітність компанії, яку очолює його близький родич або друг.

Загроза тиску. Це загроза того, що аудитор утримуватиметься від об'єктивних дій внаслідок фактичного чи відчуваного тиску. Тиск може спричинятися як фізично, так і морально.

2. Економічні передумови розвитку аудиту в умовах міжнародних інтеграційних процесів

За останні роки світової фінансової кризи навряд чи була найбільш актуальна тема серед світових лідерів, глобальних економічних гравців та міжнародних аналітиків, ніж уроки світової фінансової кризи та пошук шляхів забезпечення фінансової стабільності в світі.

Європейська Комісія опублікувала 13 жовтня 2010 р. Зелену книгу (Green Paper) та звернулася до зацікавлених сторін та широкої професійної спільноти з проханням висловити свою думку з широкого кола питань, пов'язаних зі статутною діяльністю аудиторів [11]. У такий спосіб Комісія розпочала дебати про роль аудитора, незалежність аудиторських фірм та керування ними, нагляд за аудиторською діяльністю, структуру ринку аудиту, створення єдиного ринку з надання аудиторських послуг, спрощення правил для аудиторів – малих і середніх фірм та практиків, а також про міжнародне співробітництво для нагляду за глобальними аудиторськими мережами.

Заходи, які були прийняті в Європі протягом останніх двох років, були зосереджені на стабілізації фінансових ринків. До того дуже мало уваги приділялося питанню ролі аудиту у сприянні підвищенню фінансової стабільності. З огляду на те, що чимало банків показали за останні роки значні фінансові збитки, виникають питання стовно того, яким чином аудитори зможуть надати відповідний аудиторських висновок за ці періоди, а також стосовно стабільності та адекватності чинної законодавчої бази.

Європейська комісія взяла на себе провідну роль в організації дискусії на міжнародному рівні, та прагнучи до тісної співпраці з глобальними партнерами в рамках Ради з фінансової стабільності та G20. Аудит повинен стати ключовим фактором фінансової стабільності, що надасть впевненість у правдивості фінансового здоров'я всіх компаній. Надійний аудит покликаний відіграти ключову роль у відновленні довіри на ринку, що сприяє захисту прав інвесторів. Консультації щодо зеленої книги були закриті 8 грудня 2010 р. Відповіді на її запитання були надані представниками професії, власниками бізнесу, інвесторами, вченими, державними органами, професійними організаціями та приватними особами. Таким чином, Європейська комісія при проведенні консультацій обрала всеохоплюючий підхід, залучивши до дискусії всіх зацікавлених осіб (рис. 1.1).

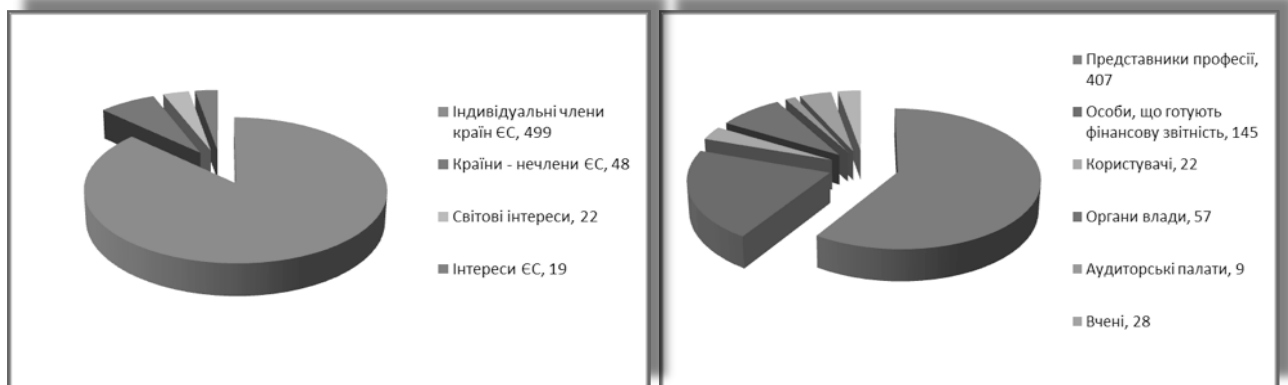

Рис. 1.1 Учасники опитування Європейської Комісії

Незважаючи на те, що відповіді в більшості випадків були надіслані країнами – членами ЄС, багато коментарів та пропозицій надійшло саме з третіх країн. Єврокомісар з питань внутрішнього ринку та послуг Мішель Барньє у промові на міжнародній конференції в Брюсселі визначив вектор подальшого реформування інституту аудиту в світі. За підсумками дискусії можна зробити такі висновки. Роль аудитора. Значну увагу слід приділити ролі аудиторів, адже вона не обмежується проведенням аудиту для компанії-замовника. Аудитор має виконувати суспільну місію по відношенню до

інших зацікавлених сторін та користувачів фінансової звітності: акціонерів, фондових бірж, конкурентів, клієнтів та постачальників, потенційних інвесторів. Користувачі фінансової звітності сьогодні ще не мають достатніх джерел для того, щоб з упевненістю приймати рішення стосовно інвестування, купівлі тієї чи іншої компанії. Аудиторський висновок – одне з найважливіших джерел такої інформації, однак і він не містить достатнього прогнозу труднощів, яких можуть зазнати компанії в майбутньому. Тому завданням аудитора є висловлення думки щодо безперервності діяльності компанії в майбутньому.

Зміцнення незалежності професії. Світ далі не може покладатися на презумпцію незалежності аудиторів. Фінансова криза виявила спотворене уявлення щодо незалежності та розкрила деякі конфлікти інтересів, а також показала межі саморегулювання професії. Для відновлення довіри слід ухвалювати чіткі рішення. «Ми не можемо одночасно сьогодні тримати офіс з аудиту, бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту та консалтингу, не говорячи про решту інших послуг», – зазначив Мішель Барньє. Слід чітко визначити спектр неаудиторських послуг. Європейська комісія домагатиметься заборони надання послуг з аудиту в поєднанні з неаудиторськими послугами, вимагатиме регулярної ротації аудиторських компаній, посилення ролі комітетів з аудиту у виборі аудиторської компанії, що в майбутньому не потребуватиме одноособного погодження з боку керівника компанії при виборі аудиторської фірми.

Зміна структури ринку. Фактори відомі, вплив великих аудиторських компаній на аудиторський ринок гіпертрофований. Ідеться насамперед про компанії «Великої четвірки» (Big 4), адже 99 із 100 компаній, що входять до індексу FTSE 100 Лондонської біржі, є клієнтами «четвірки». В деяких випадках можна говорити про «Велику трійку» чи «Велику двійку» в окремих випадках. «Прикладом може стати Німеччина, де 27 із 30 компаній,

що котуються на DAX30, перевіряються двома фірмами (KPMG, PwC)», – зазначив Мішель Барньє [20]. Така ситуація небезпечна. В цьому контексті слід сприяти появі нових гравців на цих ринках: або шляхом обмеження їхньої частки на ринку аудиту (механізми такого обмеження, на перший погляд, видаються нереальними), або шляхом підтримки спільного аудиту (joint audit), що дасть змогу зростати і надалі іншим аудиторським компаніям.

Підтримка малих та середніх аудиторських компаній. Європа повинна сприяти зростанню малих та середніх аудиторських компаній, щодо них слід застосовувати менш суворі правила, можливо, й скоротити регуляторні обмеження, але водночас такі компанії повинні залишатися під незалежним контролем.

Посилення міжнародної співпраці в аудиті, що передбачає тісне співробітництво між регуляторними органами країн.

«Мова йде не про зміни заради змін, але про реакцію на реальні потреби, які ми більше не можемо ігнорувати», – резюмував Мішель Барньє [20].

Генеральний директор Європейської комісії з внутрішнього ринку та послуг Джонатан Фаулл також зазначив, що Європейська комісія очікує на перетворення в інтересах покращання якості та надійності аудиту. Він також підкреслив, що для того, щоб домогтися змін слід ретельно вивчити роль аудитора, звернути увагу на його незалежність та дослідити конкуренцію на ринку аудиту [20].

Цікавим є розкид відповідей респондентів на запитання Зеленої книги щодо наявності системного ризику на ринку аудиту через велику концентрацію «Великої четвірки» [42].

Професійні організації та асоціації вважають, що системного ризику не існує. Ринок може впоратися навіть у разі розпаду «Великої четвірки». Незначна кількість респондентів із цієї категорії все ж вважають, що поточна

конфігурація таки становить системний ризик.

На думку представників «Великої четвірки» вихід однієї чи декількох потужних фірм за рідких обставин може стати причиною тимчасових порушень на ринках капіталу, але не вплине на неперервність аудиторських послуг та вибір аудитора на ринку. У середніх аудиторських фірмах вважають, що поточна конфігурація ринку аудиту створює системний ризик для стабільності ринку, вихід однієї з компаній «Великої четвірки» з ринку становить серйозну загрозу, оскільки великі компанії не зможуть знайти аудитора у короткостроковій перспективі [42].

Інвестори зауважують, що ступінь концентрації на ринку аудиту «Великої четвірки» та їхнє домінування не є позитивним для конкуренції та вибору аудиторської фірми. Якщо «Велика четвірка» буде зведена до «Великої трійки», це може підірвати фінансову стабільність та довіру. На думку інвесторів більш відкритий та динамічний ринок аудиту більшою мірою слугуватиме суспільним інтересам.

Державні органи влади в більшості погодилися, що поточна конфігурація може становити системний ризик. Серед позитивних моментів були відзначені спільні перевірки, що дають змогу іншим аудиторським фірмам набути необхідного досвіду проведення аудиту суспільно значущих структур, корпорацій, отримання можливості доказати свою компетенцію в аудиті, отримати можливість завоювати нових клієнтів тощо [42].

Незалежні регуляторні органи також погодилися з тим, що системний ризик все ж існує, що в майбутньому може спричинити серйозні збої ринкового механізму. Академіки резюмували, що питання концентрації на ринку слід вирішувати з розумінням адекватної конкуренції, різноманітності досвіду, ефективності наглядових дій [42].

Вже у 2011 р. Європейська Комісія представить свою доповідь щодо Зеленої книги та майбутніх рішень за результатами дискусії.

У цілому дискусія європейських аудиторів засвідчила нагальність подальших реформ професії і ринку. Зрозуміло, що не аудиторі спрочинили світову фінансову кризу, однак вона надала серйозного поштовху процесу переосмислення ролі та місця аудиту на фінансових ринках і подальшій інтеграції систем бухгалтерського обліку та аудиту. Деконцентрація ринку, зростання довіри користувачів фінансової звітності до аудиту з високою часткою ймовірності стане додатковим фактором запобігання системним фінансовим кризам на світових ринках у майбутньому [20].

3. Моделі професії аудитора в світі

За умов глобалізації світових ринків капіталу та світової економіки в цілому, а також враховуючи підвищення недовіри до фінансових ринків з боку інвесторів і громадськості через фінансові кризи та нестабільність економік США та окремих країн ЄС, дедалі важливішими стають дослідження різноманітних світових моделей інституту аудиту та пошук єдиних вимог до побудови інституту аудиту в світі задля надання більш широких гарантій інвесторам та світовій громадськості.

На національному рівні держави самостійно встановлюють вимоги до професії аудитора, визначають порядок її регулювання, будують модель суспільного незалежного нагляду за здійсненням професійної діяльності з метою забезпечення гарантій інвесторам та суспільству загалом. При цьому держави беруть до уваги вимоги, встановлені МСА, регіональні регуляції (на прикладі вимог, що встановлюються ЄС та іншими інтеграційними об'єднаннями), національне та міжнародне законодавство у сфері фінансових послуг та ринків капіталу, а також наслідки фінансових криз, що дедалі збільшують недовіру до інституційних регуляцій на ринках капіталу.

З метою класифікації світових моделей інституту аудиту слід чітко визначити загальні складові інституційного забезпечення та їхню роль у

побудові інституту аудиту в тій чи іншій країні світу, а також встановити системоутворюючі фактори здійснення професії аудитора. За таких обставин наявні моделі інституту аудиту в світі можна класифікувати за певними ознаками.

Поняття «системоутворюючі фактори» використовується для пояснення основних властивостей будь-якої системи: її цілісності, структури, форми, основних компонентів, важелів контролю, ознак надійності та життєдіяльності. Це ресурси для формування певної системи.

До системоутворюючих факторів професії аудитора слід віднести:

1. допуск до професії (хто встановлює вимоги допуску до професії: (наявність необхідної освіти та достатнього практичного досвіду, складання професійного іспиту та інші обмеження щодо здійснення професії аудитора);
2. сертифікація аудиторів (хто здійснює сертифікацію аудиторів);
3. ведення реєстру аудиторів та аудиторських фірм (хто відповідальний за ведення реєстру аудиторів та аудиторських фірм, які вимоги до такого реєстру);
4. зовнішній контроль якості (хто проводить зовнішній контроль якості аудиторської діяльності);
5. незалежний суспільний нагляд (хто забезпечує незалежний суспільний нагляд за професією аудитора, має право проводити розслідування та застосовувати дисциплінарні санкції).

Залежно від ступеня впливу кожної окремої складової інституційного розвитку та з урахуванням зазначених системоутворюючих факторів у світі можна виокремити такі моделі побудови інституту аудиту:

Приватна модель. Допуск до професії та її регулювання здійснюються приватними професійними організаціями з чітким розподілом компетенцій та відповідальності. При цьому такі приватні організації, як правило, підконтрольні державним органам. Участь держави у функціонуванні

приватної моделі обмежується створенням правового поля, наглядом за дотриманням принципу незалежності в керівних органах професійних громадських організацій через вплив на призначення керівників з числа непрактикуючих осіб, що не є державними службовцями. Прикладом такої моделі є інститути аудиту США та Великої Британії.

Державна модель. Допуск до професії та її регулювання здійснюються державним органом, який є елементом фінансової інституції та контролює роботу біржових структур. Така державна інституція здійснює допуск до професії, веде реєстр аудиторів та аудиторських фірм, забезпечує незалежний контроль якості та суспільний нагляд за здійсненням професії аудитора. До компетенції професійних організацій належать професійне навчання аудиторів, безперервне підвищення компетенції, розвиток професії, видання рекомендацій щодо застосування професійних стандартів тощо. Прикладом є інститут аудиту Австралії, Нідерландів, Люксембургу, Італії.

Змішана модель. Допуск до професії, сертифікація аудиторів, ведення реєстру аудиторів та аудиторських фірм, а також контроль якості здійснює переважно суспільна професійна організація. Функцію суспільного нагляду в аудиті забезпечує державний орган, який також контролює діяльність громадської професійної організації. Змішана модель інституту аудиту застосовується в таких країнах як Німеччина, Словаччина, Хорватія, Південна Африка, Франція, Болгарія, Польща.

Регіональні регуляції інституту аудиту здійснюються на рівні наддержавних складових інституційного забезпечення – міжнародних організацій, союзів, інтеграційних об'єднань. Яскравим прикладом є встановлення ЄС правил та вимог до інституту аудиту, які є обов'язковими для всіх 27 країн – членів ЄС.

Так, інституційні моделі професії аудитора в країнах – членах ЄС базуються на основних принципах, викладених у Директиві 2006/43/ЄС [8].

Беручи до уваги той факт, що в світі немає єдиної моделі побудови інституту аудиту, країни – члени ЄС чітко дотримуються рамкових умов здійснення професійної діяльності, визначених цією Директивою.

Директива 2006/43/ЄС вперше створила рамки для аудиту, які поширюються на весь ЄС. Основні вимоги цієї Директиви стосуються, зокрема:

- допуску до професії аудитора або передумов отримання дозволу займатися аудиторською діяльністю;
- незалежності аудиторів;
- МСА, які слід враховувати;
- побудови ефективної системи зовнішнього контролю якості;
- побудови та забезпечення здійснення незалежного нагляду за професією аудитора;
- особливих приписів, які діють при перевірці підприємств суспільного інтересу (передусім підприємств, зорієнтованих на ринок капіталу).

Слід зазначити, що в багатьох країнах ЄС різноманітні положення Директиви 2006/43/ЄС уже діяли на момент її прийняття, проте кількість змін, які в майбутньому слід було внести в законодавство країн – членів ЄС задля адаптування його до вимог цієї Директиви, була істотною.

Для розуміння вимог Директиви 2006/43/ЄС слід окремо розглянути її основні положення.

Допуск до професії аудитора. Згідно зі ст. 3 глави II Директиви, обов'язковий аудит проводиться виключно аудиторами або аудиторськими фірмами, які допущені державою – членом ЄС. Кожна держава-член призначає органи, які відповідають за допуск аудиторів та аудиторських фірм до професії аудитора. Ці суб'єкти ринку повинні відповідати таким умовам:

1) фізичні особи, які проводять обов'язкові аудиторські перевірки від імені аудиторської фірми, повинні мати добру репутацію, відповідну освіту,

скласти іспит на професійну компетентність, що включає перевірку теоретичних та практичних знань. Допуск до професії повинен бути забезпечений відповідною кваліфікацією через тривалий практичний досвід. Таким чином, лише здобуття відповідної освіти не є достатньою умовою для допуску до професії аудитора, обов'язковою передумовою допуску до професії аудитора повинен стати достатній практичний досвід фахівця в аудиторській фірмі;

2) більшість прав голосу в суб'єкті має належати аудиторським фірмам, які допущені у державі-члені, або фізичній особі, котра відповідає вимогам, викладеним у п. 1, тобто є аудитором.

3) більшість (але не більше 75%) членів адміністративного або керівного органу суб'єкта має припадати на аудиторські фірми, які допущені у державі-члені або фізичній особі, котра відповідає вимогам, викладеним у п. 1, тобто є аудитором.

4) аудиторська фірма повинна мати добру репутацію.

Аудитори та аудиторські фірми, які отримали допуск до професії, повинні бути внесені у державний реєстр з розкриттям необхідної інформації, передбаченої ст. 16 та 17 глави III Директиви 2006/43/ЄС.

Незалежність аудиторів. Відповідно до Директиви 2006/43/ЄС, держави – члени ЄС повинні забезпечити, з одного боку, незалежність аудитора та/або аудиторської фірми під час проведення обов'язкового аудиту від суб'єкта, що перевіряється, а з іншого боку – невтручання власників чи акціонерів аудиторської фірми, а також членів адміністративних та керівних органів таких фірм або пов'язаних фірм у виконання обов'язкового аудиту, що ставить під загрозу незалежність та об'єктивність аудитора. Гонорар аудитора також не повинен залежати від надання додаткових послуг суб'єктові, що перевіряється. Гонорар аудитора не повинен ґрунтуватися на випадкових подіях будь-якого роду.

Міжнародні стандарти аудиту (МСА). Відповідно до ст. 26 глави V Директиви 2006/43/ЄС, застосування МСА обов'язкове у державах – членах ЄС. МСА ухвалюються у Співтоваристві лише за умови, що вони розроблені відповідно до належного процесу під суспільним контролем в умовах прозорості та є загальноприйнятими в міжнародному масштабі; забезпечують високий рівень достовірності та якості річної і консолідованої звітності та сприяють суспільній користі в Європі.

Система забезпечення якості. Директива 2006/43/ЄС передбачає, що до всіх аудиторів та аудиторських фірм має застосовуватися система забезпечення якості (ст. 29 глави VI), яка відповідає таким критеріям:

1) система забезпечення якості повинна бути організована так, щоб забезпечити її незалежність від аудиторів та аудиторських фірм з урахуванням суспільного нагляду;

2) фінансування системи забезпечення якості має бути гарантованим та вільним від будь-якого можливого неналежного впливу з боку аудиторів та аудиторських фірм;

3) система забезпечення якості повинна мати достатні ресурси;

4) особи, що проводять перевірки з метою забезпечення якості, повинні мати належну професійну освіту та відповідний досвід у сфері обов'язкового аудиту та фінансової звітності, що передбачає також тематичне навчання з питань проведення перевірок для забезпечення якості;

5) добір контролерів для виконання перевірок з метою забезпечення якості має проводитися за об'єктивною процедурою, спрямованою на забезпечення відсутності конфлікту інтересів між контролером та аудитором/аудиторською фірмою, що перевіряється;

6) в обсязі перевірки системи забезпечення якості має передбачатися оцінка дотримання чинних стандартів аудиту та вимог щодо незалежності, кількості та якості витрачених ресурсів, очікуваної винагороди за аудит та

внутрішньої системи контролю якості аудиторських фірм;

7) за результатами перевірки з метою забезпечення якості повинен складатися звіт, який має містити основні висновки перевірки;

8) зовнішні перевірки контролю якості повинні проводитися принаймні один раз на шість років;

9) загальні результати перевірок мають оприлюднюватися один раз на рік;

10) зауваження за результатами зовнішніх перевірок з метою забезпечення якості мають бути враховані аудитором чи аудиторською фірмою у розумні строки.

Такі вимоги до системи контролю якості покликані забезпечити довіру до функцій аудиту та уніфіковане застосування обов'язкових умов всіма країнами – членами ЄС.

Принцип суспільного нагляду. Згідно зі ст. 32 глави VIII, країни – члени Співтовариства зобов'язані організувати ефективну систему суспільного нагляду над аудиторами та аудиторськими фірмами на основі визначених Директивою 2006/43/ЄС принципів, а саме:

1) суспільному нагляду підлягають всі аудитори та аудиторські фірми;

2) системою суспільного нагляду повинні керувати непрактикуючі особи, які мають знання у сферах, що стосуються обов'язкового аудиту. Водночас меншості фахівців-практиків дозволяється брати участь у керуванні системою суспільного нагляду;

3) система суспільного нагляду несе відповідальність за нагляд над допуском та реєстрацією аудиторів/аудиторських фірм; впровадженням стандартів професійної етики, внутрішнього контролю якості; системами безперервного навчання, забезпечення якості, розслідувань та санкцій;

4) система суспільного нагляду повинна мати право проводити розслідування діяльності аудиторів та аудиторських фірм, а також право

вживати відповідні заходи;

5) система суспільного нагляду має бути прозорою, що передбачає оприлюднення річних програм та звітів про проведену діяльність;

б) система суспільного нагляду має адекватно фінансуватися. Фінансування системи суспільного нагляду має бути гарантованим та вільним від будь-якого впливу з боку аудиторів чи аудиторських фірм.

При чому, кожна держава – член ЄС призначає всередині країни орган, відповідальний за забезпечення співпраці між системами суспільного нагляду на рівні Співтовариства.

Інші країни світу самостійно встановлюють регуляції інституту аудиту з урахуванням таких складових: державної (структури уряду, належності до галузевих міністерств), формальної (законодавства у сфері аудиту, «правил гри» на рику аудиту), неформальної (звичок, стереотипів, ментальності, переконань та накопиченого досвіду), організаційної (авторитетності та впливовості професійних організацій, участі у міжнародних професійних об'єднаннях).

Аналізуючи наявні моделі інституту аудиту в світі (приватна, державна та змішана), можна визначити їхні спільні складові, зокрема:

Державна складова. Будь-яка з моделей інституту аудиту передбачає чітко визначену роль держави у побудові інституту аудиту. В приватній моделі участь держави обмежується впливом на формування керівних органів приватних професійних організацій та контроль за їхньою діяльністю, моніторингом рівня довіри до таких організацій з боку інвесторів та суспільства. В державній моделі роль держави є провідною та визначальною. Саме держава забезпечує регулювання інституту аудиту та гарантує інвесторам та суспільству надійність функціонування інституту аудиту, дотримання встановлених законів та «правил гри». Відповідальність перед інвесторами та суспільством у змішаній моделі розмежовується між

державою та професійними саморегулюючими організаціями. Тобто державна складова не виключається з будь-якої моделі інституту аудиту.

Недержавна складова. На рівні ЄС визначені чіткі вимоги до інституту аудиту, проте вони не передбачають створення єдиної моделі. Іншими словами, кожна країна – член ЄС має дотримуватися вимог Співтовариства, але зберігати національні особливості, які формуються під впливом неформальної та організаційної складових інституційного розвитку. Слід зазначити, що ЄС зацікавлений в ефективній співпраці з третіми країнами та намагається у своєму законодавстві передбачити можливості сумісності та взаємного визнання інших моделей інституту аудиту в світі. У свою чергу, інші країни світу також розуміють необхідність пошуку ефективних рішень щодо спрощення процедури реєстрації аудиторів з країн – членів ЄС та інших країн світу у свої моделі нагляду за професією аудитора. Такі віяння, насамперед пов'язані з інтернаціоналізацією та глобалізацією фінансових ринків. У світі все більше з'являються дедалі потужніші мережі представництв та дочірніх організацій і поступово втрачається поняття національної належності організацій до окремих країн.

Формальна складова. Завдяки плідній співпраці країн світу на рівні міжнародних професійних організацій у сфері аудиту вдалося чітко визначити основні системоутворюючі фактори інституту аудиту: допуск до професії аудитора, сертифікація аудиторів, ведення реєстру аудиторів та аудиторських фірм, забезпечення контролю якості та суспільного нагляду за здійсненням професійної діяльності суб'єктами цього ринку. Дослідивши різні моделі інституту в світі, можна стверджувати про наявність однакових «правил гри» на ринку аудиту, етичних та професійних вимог, що встановлюються на рівні окремих країн або Співтовариств. Все більше країн світу прагнуть до застосування єдиних професійних стандартів – МСА. Разом з тим країни, які застосовують національні професійні стандарти з аудиту,

намагаються порівняти їх та якомога більше наблизити до МСА. Деякі країни під час розроблення національних стандартів з аудиту із самого початку брали за основу МСА. Нині понад 100 країн використовують МСА або покладаються на них [37]. Тобто формально у світі діють єдині вимоги до професії аудитора, що забезпечує зіставність та можливість співіснування різних моделей інституту в світі.

Відмінність наявних моделей інституту аудиту в світі простежуються в історії їх створення, усталених звичаях, існуючих переконаннях, накопиченому досвіді за час існування та розвитку професії аудитора. Велику роль відіграє неформальна, або екзистенційна, складова інституційного розвитку. Водночас важливою є організаційна складова, що визначає впливовість професійних організацій та рівень довіри до них з боку інвесторів і суспільства.

4. Національні особливості аудиторської професії в світі

Кожна країна світу має організаційні особливості в системі функціонування інституту аудиту. Такі особливості обумовлені географічним місцезнаходженням, підпорядкованістю окремим юрисдикціям, історичним досвідом та багатьма іншими чинниками, які так чи інакше обґрунтовують принципову відмінність концепцій регулювання професії аудитора в різних країнах світу.

Аналіз світових підходів до організації і регулювання інститутів аудиту в світі дає змогу виокремити існування трьох принципово відмінних концепцій створення інститутів аудиту – державної, приватної та змішаної.

Досвід Австралії яскраво демонструє концепцію державного регулювання інституту аудиту.

Регуляторним органом Австралії у сфері аудиту є незалежний державний орган – ASIC [85]. Він складається з шести комісарів, що працюють повний день. Комісари призначаються генерал-губернатором

Австралії за поданням міністра фінансів.

ASIC звітує про результати своєї роботи парламенту Австралії, міністру фінансів та парламентському секретарю – заступнику міністра фінансів.

Рис. 2.1. Концепції створення інституту аудиту в світі

ASIC є регулятором на фінансовому ринку та функціонує відповідно до Закону Комісії 2001 р. (Australian Securities and Investments Commission Act 2001), який вимагає, серед іншого, підтримувати роботу фінансової системи і суб'єктів цієї системи та сприяти їй, займатися питаннями адміністрування всієї фінансової системи, отримувати та обробляти, зберігати дані.

Серед пріоритетів роботи ASIC:

- надання допомоги та захист інвесторів, споживачів фінансової економіки;
- підвищення впевненості у цілісності ринків капіталу Австралії;
- сприяння міжнародним потокам капіталу та міжнародним органам;
- керування внутрішніми та міжнародними наслідками фінансових потрясінь;

- підвищення рівня ефективності та сервісу для всіх зацікавлених сторін ASIC;
- підвищення якості надання послуг та зниження витрат за рахунок використання новітніх технологій та процесів.

ASIC регулює роботу аудиторських фірм шляхом ведення відповідного Реєстру, здійснення незалежних інспекцій (перевірок) систем контролю якості.

Саме ASIC проводить регулярні інспекції австралійських аудиторських фірм, фокусуючись на системі контролю якості, незалежності аудиторів тощо. За результатами проведення таких інспекцій ASIC видає публічний звіт, який не ідентифікує результати проведення інспекцій в окремих фірмах, проте інформує суспільство та користувачів про результати проведення зовнішніх інспекцій в аудиторських фірмах. Окремо за кожною інспекцією ASIC випускає персональний звіт щодо кожної фірми, яка була перевірена.

Станом на 2 березня 2011 р. Австралія є однією із 10 країн, системи нагляду за професією аудитора яких були оцінені Єврокомісією та визнані еквівалентними вимогам Директиви 2006/43/ЄС [38].

ASIC співпрацює щодо нагляду будь-яких австралійських аудиторських фірм та організацій, зареєстрованих на ринках капіталу ЄС, із EGAOB та є членом IFIAR.

AUASB – незалежний державний орган уряду Австралії, який відповідає за розроблення, видання та підтримку аудиторських стандартів в Австралії.

В Австралії аудитори застосовують Стандарти бухгалтерської професії та етики (Accounting Professional & Ethical Standards, APES), які базуються на МСА, прийнятих IFAC [38]. AUASB опублікувала аудиторські стандарти відповідно до Закону Комісії 2001 р., які є обов'язковими щодо фінансових звітів, звітний рік яких розпочався з 1 липня 2006 р.

Міністр фінансових послуг, пенсійного та корпоративного права призначає голову AUASB. У свою чергу, голова AUASB підзвітний міністру фінансових послуг, пенсійного та корпоративного права з питань діяльності та управління AUASB [38].

В Італійській Республіці інститут аудиту також має концепцію державного регулювання.

CONSOB є державним органом, відповідальним за регулювання ринку цінних паперів Італії. Діяльність CONSOB спрямована на захист прав інвесторів. Цей компетентний орган забезпечує прозорість і правильну поведінку учасників ринку цінних паперів, а також розкриття повноти та достовірності інформації для інвесторів у компаніях, що перебувають у лістингу, дотримання правил аудиторської професії суб'єктами аудиту, які внесені до Реєстру аудиторів. CONSOB компетентний проводити розслідування щодо потенційних порушень законодавства Італії. Комісія CONSOB є колегіальним органом у складі голови та чотирьох членів, що призначаються президентом Республіки за пропозицією прем'єр-міністра країни. Рішення CONSOB приймаються простою більшістю присутніх, але для затвердження окремих рішень потрібна абсолютна більшість голосів (не менше чотирьох) [48].

Державна концепція інституту аудиту також застосовується в Нідерландах. AFM з 1 березня 2002 р. є відповідальним органом за контроль поведінки всіх учасників фінансового ринку [48]. Ефективне функціонування ринку цінних паперів – предмет громадського значення. Впевненість у впорядкованій роботі фінансових ринків є життєво значущою для громадськості. Громадськість, бізнес та держава повинні бути впевненими в тому, що неналежне функціонування фінансових ринків контролюється.

З 1 жовтня 2011 р. аудиторські фірми повинні мати ліцензію AFM при виконанні обов'язкового аудиту в Нідерландах відповідно до Закону про

нагляд за аудиторськими фірмами (The Audit Firms Supervision Act). Необов'язковий аудит може проводитися аудиторськими фірмами, зареєстрованими в Нідерландах, без ліцензії, що видається AFM.

Правління AFM складається із Ради директорів у складі 5 членів: троє з яких є членами Виконавчої ради, а двоє – керуючими директорами. Члени Виконавчої ради несуть колективну відповідальність. Нагляд за діяльністю Ради директорів здійснює Наглядова рада AFM, яка складається з п'яти членів. Абсолютно всі члени Ради директорів та Наглядової ради є непрактикуючими особами в розумінні Директиви 2006/43/ЄС [43].

AFM здійснює нагляд над всіма аудиторськими фірмами, які отримали ліцензію на обов'язковий аудит. Інспектори AFM працюють повний робочий день та цілком незалежні від професії аудитора та аудиторських фірм, що перевіряються. Решта аудиторських компаній, які не проводять обов'язковий аудит, перевіряються з боку професійної організації SRA під наглядом AFM. Слід зазначити, що провідні експерти SRA, які проводять перевірки контролю якості малих аудиторських фірм, також є непрактикуючими аудиторами.

AFM здійснює комплексну перевірку аудиторських фірм, що проводять обов'язковий аудит, щонайменше один раз на три роки. Компанії «великої четвірки» (Ernst & Young, KPMG, Deloitte, PWC) перевіряються AFM щорічно. Аудиторські фірми, які не проводять обов'язковий аудит, відповідно до законодавства Нідерландів перевіряються один раз на шість років.

AFM має право проводити розслідування та перевірки, за результатами яких може прийняти рішення щодо застосування наступних санкцій до аудиторської фірми: неформальні та публічні попередження, грошові штрафи, а також вилучення ліцензії. Інформація про застосування дисциплінарної інформації до аудиторських фірм повинна бути опублікована

для широкого кола громадськості у прес-релізі або на веб-сайті AFM.

Фінансування наглядового органу відбувається частково за рахунок коштів, що надходять від аудиторських фірм. Розмір внеску залежить від розміру аудиторської фірми, кількості проведених обов'язкових аудитів, а також від того, чи має аудиторська фірма ліцензію AFM для проведення обов'язкового аудиту. Розмір внесків встановлюється Міністерством фінансів на основі розрахунків, запропонованих AFM. Частина коштів також виділяється бюджетом уряду [43].

Спостережна комісія Фінансового сектору (CSSF) Люксембургу призначається урядом як компетентний орган суспільного нагляду за обов'язковим аудитом та аудиторськими фірмами Люксембургу. CSSF керує Виконавчий комітет, який складається із генерального директора та двох директорів, що призначаються великим герцогом за пропозицією Ради уряду строком на 6 років. Члени Виконавчого комітету є державними службовцями, працюють повний робочий день. До компетенції відділу громадського контролю в аудиторській професії CSSF належать: питання допуску до професії аудитора, підготовки кандидатів та безперервного навчання аудиторів, організації професійного іспиту, реєстрації аудиторів, ведення реєстру аудиторів, які входять до сфери застосування системи забезпечення якості CSSF. Крім того, цей відділ CSSF відповідає під час проведення обов'язкового аудиту за громадський нагляд, який охоплює питання створення незалежної системи контролю якості. Система нагляду включає розроблення методик проведення нагляду в аудиті, визначення плати, проведення перевірок з контролю якості, забезпечення громадського контролю за аудиторськими фірмами з третіх країн, систему розслідувань та санкцій, а також питання міжнародного співробітництва між наглядовими органами в світі [43].

Додатково відділ громадського контролю в аудиторській професії CSSF

відповідає за прийняття МСА, норм професійної етики та внутрішнього контролю, перегляд таких нормативних документів [39].

Функція проведення перевірок аудиторських фірм, які проводять обов'язковий аудит, може бути делегована CSSF до професійної організації IRE. В такому разі перевірки проводяться практикуючими аудиторами, а CSSF може сприяти виконанню перевірок за допомогою надання незалежних експертів. Практикуючі аудитори IRE та незалежні експерти повинні діяти на основі інструкцій та відповідності до внутрішнього порядку проведення перевірок CSSF [47]. Висновок за результатами такої перевірки повинен бути схвалений CSSF.

Перевірки контролю якості аудиторських фірм, що проводять обов'язковий аудит, здійснюються один раз на 3 роки. CSSF має право визначити цикл короткострокових перевірок у разі необхідності.

Щороку CSSF публікує результати роботи на своєму веб-сайті.

CSSF має повноваження справляти внески та оплату від усіх осіб та організацій, які підпадають під його юрисдикцію. Поточні витрати, пов'язані із забезпеченням функції громадського нагляду, можуть покриватися за рахунок внесків за обов'язковим аудитам та з аудиторських фірм.

ВИСНОВКИ

Аудиторська діяльність пройшла довгий шлях розвитку і має глибоке історичне коріння. Розглядаючи аудит в історичному аспекті, можна стверджувати, що він має багатовіковий період розвитку, хоча точна дата або рік чи століття, коли виник аудит, невідома. У процесі розвитку наукового пізнання була сформована специфічна методологія аудиту. Можна зазначити, що вона базується на загальному підході до досліджень – методі, а також сукупності спеціальних прийомів – чіткої методики, застосовуваної при аудиторських перевірках.

Виникнення і розвиток аудиту обумовлені суттєвими змінами в економіці світу, ринковим спрямуванням та необхідністю незалежного об'єктивного контролю діяльності підприємств недержавної форми власності та професійного підтвердження достовірності звітності, яка надається користувачам, зацікавленим сторонам.

Професію аудитора в міжнародному аспекті слід розглядати в контексті існування інституту аудиту, оскільки:

- 1) професія аудитора відіграє суспільну роль та має суспільні зв'язки між людьми;
- 2) є формальні складові (закони, правила, інструкції) та неформальні складові (звичаї, традиції);
- 3) визначені структури, які відповідають за створення інституційних факторів (система контролю якості та суспільний нагляд);
- 4) встановлені чіткі «правила гри» на ринку аудиту;
- 5) є суб'єкти інституту – аудитори та аудиторські організації, регуляторні органи, професійні організації;
- 6) діють певні обмеження, пов'язані зі здійсненням аудиторської діяльності;
- 7) встановлена спільна «професійна мова» – Міжнародні стандарти

аудиту.

На основі узагальнення форм та механізмів функціонування та регулювання аудиторської діяльності у світі запропонована класифікація моделей інституту аудиту – державна, приватна, змішана – і визначені їхні особливості, переваги та обмеження залежно від соціально-політичного і економічного контекстів окремих країн. Встановлено, що універсальної моделі побудови інституту аудиту в світі не має.

Визначення загальних складових інституційного забезпечення та їхньої ролі у побудові інституту аудиту в тій чи іншій країні світу, а також встановлення системоутворюючих факторів здійснення професії аудитора дали змогу класифікувати моделі інституту аудиту в світі.

Встановлено, що на національному рівні держави самостійно встановлюють вимоги до професії аудитора, визначають порядок її регулювання, будують модель суспільного незалежного нагляду за здійсненням професійної діяльності з метою забезпечення гарантій інвесторам та суспільству в цілому. Залежно від ступеня впливу кожної окремої складової інституційного розвитку та з урахуванням досліджених системоутворюючих факторів у світі можна виокремити такі моделі побудови інституту аудиту: державна, приватна, змішана.

Співпраця європейських інститутів аудиту відбувається в рамках EGAOB, проте міжнародне співробітництво у сфері аудиту відбувається в рамках IFIAR. Співробітництво повинно посилитися на європейському та міжнародному рівнях задля підвищення суспільної довіри до професії аудитора у світі. Треті країни світу повинні прагнути до вдосконалення національних інститутів аудиту з метою інтеграції професії до світового професійного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранова А. О. Історія розвитку аудиту. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. Х., 2005. Вип. 1. С.134–140.
2. Бровкина Н. Д. Основы финансового контроля : учеб. пособие / Н. Д. Бровкина. М. ; Магистр, 2007. 382 с.
3. Вороніна В.Л.? Зюкова М.М. Напрями реалізації концепції освіти впродовж життя в професії бухгалтера. *Сучасні тенденції розвитку обліку, оподаткування, аналізу і аудиту* : зб. матеріалів Міжнар. наук. інтернет-конф. , 17 листоп. 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. 241 с. С. 105-106.
4. Гавриловський О. С., Гавриловська Л. М. Регулювання аудиту в країнах ЄС та перспективи його розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 15(1). С. 68-71. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15(1)_17).
5. Грачева Е. Ю., Толстопятенко Г. П., Рыжкова Е. А. Финансовый контроль : учеб. Пособие. М. : Камерон, 2004. 272 с.
6. Давидов Г. М. Ідеї і концепції аудиту. *Наукові праці*. Кіровоград, 2005. Вип. 7, ч.1. С.136–149.
7. Дефліз Ф.Л., Дженик Г. Р., О'Рейли В. М., Хирм М. Б. Аудит Монтгомери; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. М. : Аудит: ЮНИТИ, 1997. 542 с.
8. Директива Європейського Парламенту та Ради про обов'язків аудит річної звітності та консолідованої звітності № 2006/43/ЄС, що вносить зміни до Директив 78/660/ЄЕС та 83/349/ЄЕС і припиняє дію Директиви Ради 84/253/ЄЕС URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_844.
9. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита; пер. с англ. М. : Сирин, 2002. 224 с.
10. Дорош Н. І. Аудит: теорія і практика. К. : Знання, 2006. – 495 с.

11. Європейська комісія. Green paper. Політика аудиту: уроки кризи. Європейська комісія. Брюссель, 13.10.2010.
12. Зотов В. О. Термін «аудит» у сучасній економічній лексиці. *Фінанси, облік і аудит*. К. : КНЕУ, 2007. Вип. 9. 312 с.
13. Зубілевич С. Нові вимоги до аудиту в ЄС: [Досвід європейських країн з аудиторської діяльності] *Бухгалтерський облік і аудит*, 2004. № 7. С.55 - 60.
14. Кондратьєв М. Якість взагалі. *Аудитор України*, 2011. Вип. № 5 (188). Травень. С. 16-17.
15. Кужельний М. В. Структура наукового знання про аудит. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Д., 2005. Вип. 208, т. 3. С. 848–861.
16. Куреза Т. Порівняльне дослідження правового регулювання аудиторської діяльності в Україні та за кордоном. *Підприємництво, госп-во і право*, 2010. № 3. С.18-21.
17. Кріп Г.М. Аудиторський контроль у системі заходів протидії і легалізації економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2012. № URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs.
18. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: навч.посібник. Тернопіль: «Економічна думка», 2016. 370 с.
19. Лучко М. Р., Пилипчук Н. М. Контроль якості внутрішнього аудиту підприємств в умовах євроінтеграційних процесів. *Бізнес-Інформ*, 2015. № 7. С. 229-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_7_37.
20. Макеєва О. Майбутнє. Чи врятують аудиторів світ? Уроки світової фінансової кризи та майбутнє аудиту. *Аудитор України*, 2011. Вип. № 3 (186). Березень. С. 41.

21. Мельник Н. Г. Особливості аудиту на міжнародному рівні : монографія. *Економічна криза: фактори, моделі та механізми подолання*: за заг. ред. С.А. Ткаченка, М.С. Пашкевич.; М-во освіти і науки України; Міжнар. технол. ун-т «Миколаївська політехніка»; Нац. гірн. ун-т. Харк. ін.-т банк. спр. Житомир. держ. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. С. 143-152.
22. Мельник, Н. Історія виникнення і розвитку міжнародної системи обліку. *Журнал європейської економіки*, 2013. Т. 12, № 4. С. 507-518.
23. МФБ. Кодекс етики професійних бухгалтерів / пер. В.С. Вишинська, О.Л. Ольховікова. К. : АПУ : ФПБАУ, 2010. 123 с.
24. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація : монографія. К. : КНЕУ, 2003. 260 с.
25. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII
26. Про схвалення Плану дій «Україна – Європейський Союз: Європейська політика» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.02.2005 № 36-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/law/main.cgi>
27. Пухальська Г. В. Контроль якості аудиторських послуг в Україні: сучасний стан і напрями його вдосконалення. *Вісник Хмельн. нац. ун-ту. Сер. Економічні науки*, 2010. Т. 1, № 6. С.226-230.
28. Пшенична А. Ж. Аудит : навч. Посібник. К. : ЦУЛ, 2008. 320 с.
29. Рядська В. В., Петраков Я. В. Аудит : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2008. 416 с.
30. Савченко Л. А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2008. 504 с.
31. Слюсаренко В.Є. Аудит: сучасний стан та перспективи розвитку на Україні: монографія. Ужгород: «УжНУ», 2014. 200 с.
32. Третяк В. П. Вплив соціальної сфери на соціалізацію трансформації економіки України. *Актуальні проблеми економіки*, 2009. № 5(95). С. 94–98.

33. Хорунжак Н. М. Проблеми й перспективи розвитку системи внутрішнього контролю та аудиту в бюджетній сфері. Бізнесінформ. 2014. №5. С. 322-326.
34. Юхимчук А. Система фінансового контролю – з глибин історії до нинішніх днів. *Трибуна*, 1999. №1-2. С. 29.
35. 11-36 AD European Commission recognises ASIC's auditor oversight. URL:<http://www.asic.gov.au/asic/asic.nsf/byheadline/11-36+AD+European+Commission+recognises+ASIC%27s+auditor+oversight?openDocument>
36. 2005/909/EC: Commission Decision of 14 December 2005 setting up a group of experts to advise the Commission and to facilitate cooperation between public oversight systems for statutory auditors and audit firms. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005D0909:EN:NOT>
37. Auditing profession act. – 2005. – No. 26.
38. Australian government. The Auditing and Assurance Standards Board. URL: <http://www.auasb.gov.au/Home.aspx>.
39. Commission de Surveillance du Secteur Financier URL: <http://www.cssf.lu/>
40. Commission Recommendation of 16 May 2002 — Statutory Auditors' Independence in the EU: A Set of Fundamental Principles (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 1873) URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002H0590:EN:NOT>
41. Conference «21st Audit & Assurance Conference». 12–13 May, 2011. Edinburgh, Scotland.
42. Ernst&Young. Закон Сарбейнса–Оксли от 2002 г. Обзор положений. 2002. Сентябрь. 24 с.
43. European Commission. Background Paper. International Auditing Conference with third countries Better cooperation between public oversight

systems. Brussels. – 10 December, 2008 URL: http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/relations/10122008_conference_en.htm

44. European Commission. Summary of responses green paper audit policy: lessons from the crisis. Brussels. – 4 February, 2011 URL: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/summary_responses_en.pdf

45. Financial Reporting Council. URL: <http://www.frc.org.uk>

46. Hrvatska revizorska Komora URL: <http://www.revizorska-komora.hr/>

47. L'Institut des Réviseurs d'Entreprises URL: <http://www.ire.lu>

48. Netherlands Authority for the Financial Markets URL: <http://www.afm.nl/en/professionals/afm-voor/accountants.aspx>.

49. Recommendations commission of 6 May 2008 on external quality assurance for statutory auditors and audit firms auditing public interest entities (notified under document number C(2008) 1721) (2008/362/EC) URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:120:0020:0024:EN:PDF>

50. Sarbanes-Oxley Act of 2002. PUBLIC LAW 107-204-JULY 30, 2002 URL: http://pcaobus.org/About/History/Documents/PDFs/Sarbanes_Oxley_Act_of_2002.pdf

51. Zakon o reviziji. NN 146/05 i 139/08 URL: <http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Zakon-o-reviziji-procisceni-tekst.pdf>

Додаток А

Наглядіві органи суспільного та аудиторського нагляду країн світу

Країна	Назва органу суспільного нагляду	Електронна адреса
Об'єднані Арабські емірати	Abu Dhabi Accountability Authority	www.adaa.abudhabi.ae
Австралія	Australian Securities & Investments Commission (ASIC)	www.asic.gov.au
Австрія	Austrian Auditors Supervisory Authority (ASA)	http://www.bmwfj.gv.at/qkb
Бразилія	Comissao de Valores Mobiliarios Securities (CVM)	www.cvm.gov.br
Болгарія	Commission for Public Oversight of Statutory Auditors	http://cposa.bg/en/
Канада	Canadian Public Accountability Board (CPAB)	www.cpab-ccrc.ca
Данія	The Danish Commerce and Companies Agency (DCCA)	www.eogs.dk
Єгипет	Auditors Oversight Board Egyptian Financial Supervisory Authority	www.efsa.gov.eg
Фінляндія	The Auditing Board of the Central Chamber of Commerce of Finland (AB3C)	www.ab3c.fi
Франція	Haut Conseil du commissariat aux comptes (H3C)	www.h3c.org
Німеччина	Abschlussprueferaufsichtskommission (APAK)	www.apak-aoc.de
Греція	Accounting and Auditing Standards Oversight Board	www.elte.org.gr
Угорщина	Auditors' Public Oversight Committee	http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/ado-es-penzugyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/knyvvizsgaloi-kozfelugyeleti-bizottsag
Ірландія	Irish Auditing & Accounting Supervisory Authority	www.iaasa.eu
Італія	Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (CONSOB)	www.consob.it
Японія	Certified Public Accountants & Auditing Oversight Board (CPAAOB)	www.fsa.go.jp
Корея	Financial Services Commission (FSC)	www.fss.or.kr
Латвія	The Lithuanian Authority of Audit and Accounting	
Люксембург	Commission de Surveillance du Secteur Financier (CSSF)	www.cssf.lu
Малайзія	Audit Oversight Board Securities Commission Malaysia	http://www.sc.com.my/
Мальта	The Accountancy Board of Malta Small Enterprise Centre	
Маврикія	Financial Reporting Council	www.frc.mu

Нідерланди	Autoriteit Financiële Markten (AFM)	www.afm.nl
Норвегія	Finanstilsynet/The Financial Supervisory Authority of Norway	www.finanstilsynet.no
Португалія	Conselho Nacional de Supervisão de Auditoria/ National Council of Auditing Supervision	www.cnsa.pt
Сінгапур	Accounting and Corporate Regulatory Authority (ACRA)	www.acra.gov.sg
Словаччина	Auditing Oversight Authority	www.udva.sk
Південна Африканська республіка	Independent Regulatory Board for Auditors (IRBA)	www.irba.co.za
Іспанія	Accounting and Auditing Institute (ICAC)	www.icac.meh.es
Шрі-Ланка	Accounting and Auditing Standards Monitoring Board	www.slassmb.org
Швеція	Supervisory Board of Public Accountants	www.rn.se
Швейцарія	Federal Audit Oversight Authority (FAOA)	http://www.revisionsaufsichtsbehoerde.ch/
Китайська народна республіка	Financial Supervisory Commission	http://www.fsc.gov.tw
Таїланд	Securities and Exchange Commission	www.sec.or.th
Туреччина	Capital Markets Board of Turkey	http://www.cmb.gov.tr/index.aspx
Велика Британія	Financial Reporting Council (FRC)	www.frc.org.uk
США	Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB)	www.pcaobus.org